

زیبایی‌شناسی در منظر شهری

طی دهه‌های اخیر، از سوی اندیشمندان جغرافیا، جامعه‌شناسی، اقتصاد، جمعیت‌شناسی و برخی علوم دیگر، تعاریف متعددی از شهر ارائه شده است و جامعه‌شناسان از جمله انگلس و مارکس، شهر را محل تمرکز جمعیت، ابزار تولید، سرمایه، نیازها و احتیاجات و... می‌دانند که تقسیم کار اجتماعی، در آنجا صورت گرفته است.

طی دهه‌های اخیر، از سوی اندیشمندان جغرافیا، جامعه‌شناسی، اقتصاد، جمعیت‌شناسی و برخی علوم دیگر، تعاریف متعددی از شهر ارائه شده است و جامعه‌شناسان از جمله انگلس و مارکس، شهر را محل تمرکز جمعیت، ابزار تولید، سرمایه، نیازها و احتیاجات و... می‌دانند که تقسیم کار اجتماعی، در آنجا صورت گرفته است.

جغرافی‌دانان، شهر را منظره‌ای مصنوعی از خیابان‌ها، ساختمان‌ها، دستگاه‌ها و بناهایی می‌دانند که زندگی شهری را امکان‌پذیر می‌سازد.

مورخان، شهر را با توجه به قدمت آن، تعریف می‌کنند و از نظر اقتصاددانان، شهر به جایی اطلاق می‌شود که معیشت غالب ساکنان آن، بر پایه کشاورزی نباشد.

جمعیت‌شناسان نیز، تعداد جمعیت یک نقطه را، ملاک شهری بودن آن نقطه می‌دانند. اندیشمندان طراحی شهری، شهر را مجموعه پیچیده سازمان‌یافته‌ای می‌دانند که متشکل از 3 مولفه اصلی کالبد، تصورات و فعالیت است و پیوسته در حال تغییر و تحول. ولی در این بین، کدام شهر زیبا و خاطره‌انگیز است؟

در این باره باید گفت، شهری زیباست که براساس شرایط محیطی و نیازهای انسانی به صورت منطقی و متناسب شکل گرفته باشد، شهری که به کیفیت زندگی و روح و روان انسان احترام بگذارد.

در شهرهای امروز، توجه به فضاسازی محیطی و مبلمان شهری به‌عنوان عناصری خاطره‌انگیز، تحول‌آفرین و درآمدزا که می‌تواند چهره شهر را نیز به‌عنوان یک نماد داخلی و بین‌المللی به همگان معرفی کند، شناخته می‌شود.

نحوه چیدمان فضای سبز، آرایش ساختمان‌ها با نمای سنتی یا یکسان، وجود درختان مناسب در یک خیابان، نحوه قرار گرفتن تیرهای چراغ برق، باجه‌های تلفن، کیوسک‌های فروش روزنامه، ایستگاه‌های اتوبوس و مهم‌تر از آن حفظ نمادهای قدیمی و سنتی یک شهر نقش مؤثری در افزایش روحیه اجتماعی ایفا می‌کند.

بر این اساس، ناراضی بودن مردم از تجهیزات و وسایل محیطی و شهرنشینی به علت آن است که این ابزارها به درستی انتخاب نشده و نیازهای آنان برآورده نمی‌شود. به‌راستی دلیل نادرستی این انتخاب چیست؟

مجموعه شهرداری با تمام نیروی خود، شبانه‌روز کار می‌کند تا مشکلات در خیابان‌ها و شهر برطرف شود. با این وصف و با تمام کارکردهای شبانه‌روزی، از نیازهای شهری مردم عقب مانده است. یعنی مقدار خدمات به ابعاد نیازهای مردم شهر نمی‌رسد. چرا چنین است؟

پاسخ آن چندان پیچیده نیست؛ جمعیت و مهاجرت به شهرها و به‌دنبال آن، مشکلات شهری، به صورت تصاعدی بالا رفته ولی خدمات‌رسانی نتوانسته پایه‌پای نیازهای شهر و جمعیت آن رشد کند.

مسئولین شهری دچار روزمرگی و پاسخگویی به هزاران مشکل و مسئله شهری هستند، بنابراین در برابر بسیاری از نیازها و درخواست‌های مردمی دچار شتاب‌زدگی می‌شوند تا در کمترین زمان ممکن، پاسخی هرچند ناچیز و بی‌کیفیت به مسائل شهری بدهند.

با کمی دقت به فضاهای مختلف شهر، شاهد این ماجرا خواهیم بود؛ پارک‌ها، تجهیزات و انواع مبلمان شهری، اغلب به‌صورت کارگاهی و شیوه‌های مختلف آهنگری و پیش‌پاافتاده در نقاط مختلف شهر به‌گونه‌ای جای می‌گیرند که از روز اول مستعمل و کهنه به‌نظر می‌رسد.

جداول شهری به اشتباه مورد رنگ‌آمیزی قرار می‌گیرد و موجب هدر دادن منابع مالی برای کاری بی‌فایده و غلط شده است، این کار تا

جایی پیش رفته که حتی جداول داخل پارک‌ها نیز رنگ‌آمیزی می‌شود!!

در هر مکانی از آرم شهرداری استفاده می‌شود حتی روی تابلوهای نام کوچه و خیابان!! از آنجا که فعالیت تخصصی و طراحی برای بوجود آوردن این وسایل و فضاها فراهم نشده، در واقع هیچ‌کدام از آنها کارکرد خود را به‌خوبی انجام نمی‌دهد و مورد نقد شهروندان، هنرمندان و افراد تیزبین جامعه قرار می‌گیرد. در این میان وظیفه مسئولان شهری، و طراحان و مشاوران چیست؟

در این‌باره باید گفت که در طراحی فضاهای انسانی، نگاه طراحان می‌بایستی بر کیفیت و شیوه زندگی شهروندان باشد. افرادی که در رشته‌های مختلف تخصصی فعال هستند و به نوعی عملیات طراحی را انجام می‌دهند می‌توانند در کنار هم سیستم جامع و کاملی را پدید آورند که جزئیات مختلف نیازهای شهر و انسان را مورد مطالعه و بررسی قرار دهند. افرادی مانند طراحان شهری، معمار، طراحان صنعتی، طراحان منظر و فضای سبز، محیط‌زیست و... و هنرمندان و البته مسئولان شهری نیز باید از جمع چنین خبرگانی حمایت کنند تا شاهد شکوفایی زیبایی‌های شهر، حل مشکلات جاری و نگاه به آینده باشیم.

در این‌صورت حس تعلق مردم به حوزه‌های مختلف شهر و فضاهای عمومی، باعث اعتماد، ارتباط و گفت‌وگوی هرچه بهتر آنها با مدیران و طراحان شهری شده و در ارائه پیشنهادات، راه‌حل، و حتی ساخت مجموعه زیستی خود سهیم و شریک خواهند شد. نباید فراموش کرد که شعار زیبای 171#& شهر ما خانه ما» هنگامی عینیت می‌یابد که شهروند تأثیرات آن‌را در محیط مشاهده کند یا به عبارت دیگر روابط و همکاری آشکار در عملکرد مدیران شهری با زندگی شهروندان نمود پیدا کند. این امر با بهبود وضعیت کیفی و کمی پروژه‌های انجام شده در سطح شهر و نیز جلب مشارکت مردم در زمینه حفظ، نگهداری و... اموال عمومی شهری صورت می‌پذیرد.

به یاد داشته باشیم:

تفکر زیبایی‌شناختی و طراحی موفق باید برای تمامی کسانی که در فرایند توسعه و نوسازی شهر درگیر می‌شوند، به‌عنوان یک هدف مطرح باشد. محصول این نوع طراحی باید فضا و ساخته‌هایی باشد که برای خود و محیط اطراف خود و محیط عمومی(فضای میان ساختمان‌ها) جذاب و خوشایند بوده و همچنین مدیریت و نگهداری آنها، آسان باشد.

سازمان زیباسازی شهر تهران بر اساس همین تفکر و با استفاده از افراد خبره و هنرمندان در تلاش است برای بالابردن کیفیت زندگی شهری، بهترین مسیرها را بر اساس اولویت نیاز شهروندان، انتخاب و اجرا کند.

بنابراین برای اجرای پروژه‌های مختلف شهری، از تمامی صاحب‌نظران، افراد فرهیخته و اساتید باتجربه در رشته‌های مختلف دعوت می‌شود در فعالیت‌های مربوط به شهر و محله خود مشارکت فعال داشته باشند و این سازمان را یاری دهند.

سید جواد شوشتری

مدیرعامل سازمان زیباسازی شهر تهران